

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของชา

ชาเป็นพืชชนิดหนึ่งที่มีการปลูกกันมาเป็นเวลานานแล้วในภาคเหนือของประเทศไทย เนื่องจากมีสภาพดินฟ้าอากาศ และภูมิประเทศเอื้ออำนวยต่อการเจริญเติบโตของชา เคมีชาสวนนิยมเก็บใบชาไปแปรรูปเป็นเมี่ยงซึ่งเป็นของขบเคี้ยวที่นิยมบริโภคสำหรับคนไทยทางภาคเหนือ เมื่อเริ่มมีอุตสาหกรรมชาเกิดขึ้นในประเทศไทยประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา จึงมีการเก็บใบชาเพื่อนำมาแปรรูปเป็นชาใบ (Green Tea) และชาแดง (Black Tea) ซึ่งมีตลาดที่กว้างขวางกว่าการแปรรูปเป็นเมี่ยง แต่การผลิตภายในประเทศยังไม่เพียงพอแก่ความต้องการบริโภค โดยที่ปัจจุบันผลผลิตภายในประเทศมีประมาณปีละ 2 ล้านกิโลกรัม และปริมาณความต้องการบริโภคภายในประเทศมีประมาณปีละ 2.2 ล้านกิโลกรัม จึงมีการสั่งซื้อชาจากต่างประเทศปีละประมาณ 700,000 - 800,000 กิโลกรัม มีมูลค่า 24 - 28 ล้านบาท ชาที่นำเข้ามาส่วนใหญ่เป็นชาที่มีคุณภาพดี เพราะชาที่ผลิตในประเทศโดยเฉพาะชาใบยังไม่ได้มาตรฐาน เนื่องจากเทคโนโลยีการผลิตส่วนใหญ่ยังไม่ทันสมัย อย่างไรก็ตามแนวโน้มการนำเข้าเริ่มลดลงโดยเฉพาะชาแดง ส่วนชาใบปริมาณการนำเข้ายังคงค่อนข้างคงที่แม้ว่ารัฐบาลจะมีนโยบายส่งเสริมผู้ผลิตชาภายในประเทศ โดยการบังคับให้ผู้นำเข้าต้องซื้อชาที่ผลิตในประเทศตามอัตราส่วนที่กำหนดไว้ สาเหตุสำคัญที่ทำให้ผู้ผลิตในประเทศไม่สามารถทดแทนการนำเข้าทั้งหมดเนื่องจากเทคโนโลยีการผลิตชาไม่ทันสมัยและคุณภาพของชาไม่ดีพอ จึงทำให้ชาแห่งที่ผลิตได้มีคุณภาพไม่ทัดเทียมต่างประเทศ

ในด้านการศึกษาปัจจุบันนี้รัฐบาลมีนโยบายที่จะส่งเสริมให้ปลูกสวนชาเพิ่มรั้ตลอดจนหามาตรการเพิ่มผลผลิตชาต่อไป เนื่องจากชาเป็นพืชชนิดหนึ่งที่พบว่ามีวามเหมาะสมทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ที่จะส่งเสริมให้ชาวเขาปลูกทดแทนฝิ่น จากลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของต้นชาซึ่งเป็นไม้ยืนต้นอันจะก่อให้เกิดรายได้ถาวรแก่ชาวเขาปลูกเป็นระยะยาว และการส่งเสริมให้ชาวเขาปลูกชาบนที่ราบสูงหรือตามไหล่เขาทางภาคเหนือ จะเป็นการที่ช่วยอนุรักษ์ป่าไม้และต้นน้ำลำธาร ลดการทำไร่เลื่อนลอยของชาวเข่อีกด้วย

จากสาเหตุข้างต้นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า ควรจะได้มีการศึกษาถึงสภาพการณ์ที่เกี่ยวกับการผลิต ต้นทุนการผลิตชาทั้งการปลูกและการผลิตชาในโรงงาน การค้าชา ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อหาทางแก้ไขให้กิจการผลิตชามีความเจริญรุ่งเรืองสามารถผลิตชาที่มีคุณภาพดีมีปริมาณเพียงพอกับความต้องการภายในประเทศ ขณะเดียวกันจะเป็นการแก้ปัญหาระหว่างประเทศอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ชาเป็นพืชเศรษฐกิจชนิดหนึ่งในภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งมีแนวโน้มที่จะมีความสำคัญมากขึ้นในอนาคต เนื่องจากชาเป็นพืชที่ปลูกได้ดีเฉพาะบนภูเขา รัฐบาลจึงเห็นความสำคัญที่จะส่งเสริมให้ชาวเขาปลูกแทนการทำไร่เลื่อนลอย และยังก่อให้เกิดรายได้อีกด้วย อีกประการหนึ่งปัจจุบันผลผลิตชาภายในประเทศยังไม่เพียงพอแก่ความต้องการบริโภค จึงได้มีการหามาตรการเพื่อส่งเสริมการผลิตภายในประเทศให้มากขึ้นและมีคุณภาพดีขึ้นเพื่อทดแทนการนำเข้าชาจากต่างประเทศ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าน่าที่จะศึกษาความเป็นไปของชาในประเทศไทยโดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังนี้

1. เพื่อทราบถึงภาวะการปลูกชา การผลิตชาโดยทั่วไปในภาคเหนือของประเทศไทย

2. เพื่อทราบถึงต้นทุนการเพาะปลูกและศึกษาถึงต้นทุนในการผลิตฯ ตลอดจนผลตอบแทนจากการลงทุน อันจะเป็นแนวทางในการขยายและส่งเสริมการผลิต
3. เพื่อทราบถึงปัญหาและอุปสรรคการผลิตฯในประเทศไทย

ขอบเขตของการศึกษา

1. การปลูกชาในภาคเหนือของประเทศไทยมีหลายจังหวัด ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน แต่แหล่งปลูกชาและโรงงานแปรรูปชาส่วนใหญ่ตั้งอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยจึงใช้แหล่งเพาะปลูก และโรงงานผลิตชาในจังหวัดเชียงใหม่เป็นแหล่งข้อมูลและแนวทางในการศึกษา ตัวเลขและข้อมูลต่าง ๆ ในที่นี้จึงหมายถึงข้อมูลจากจังหวัดเชียงใหม่ และเป็นตัวเลขในปี พ.ศ. 2523

2. การแปรรูปชาสดสามารถทำได้หลายอย่าง ได้แก่ ชาใบ ชาผง และเมี่ยง ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะการแปรรูปเป็น ชาใบ และชาผง เท่านั้น เนื่องจากเป็นสินค้าสำเร็จรูปที่มีตลาดกว้างทั้งภายในประเทศและนอกประเทศ ซึ่งรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริม ส่วนเมี่ยงมีตลาดแคบและเป็นตลาดเฉพาะในภาคเหนือเท่านั้น

3. เนื้อหาของการศึกษา ผู้วิจัยได้กล่าวถึงลักษณะโดยทั่วไปของชาในบทที่ 2 นับตั้งแต่ประวัติความเป็นมาของชา ชนิดและขั้นตอนของการปลูกชา ตลอดจนแหล่งที่ปลูกชาในประเทศไทย ในบทที่ 3 ได้ศึกษาถึงต้นทุนการปลูกชาตามลักษณะการทำสวนที่ต่างกัน คือ การปลูกสวนชาแบบเก่า และการปลูกสวนชาแบบใหม่ พร้อมทั้งได้เปรียบเทียบกับผลตอบแทนที่เกิดขึ้น บทที่ 4 ได้ศึกษาถึงต้นทุนการผลิตฯในชั้นโรงงานแปรรูป โดยแยกศึกษาต้นทุนการผลิตชาใบและชาผง แล้วเปรียบเทียบกับผลตอบแทนจากการลงทุน ในบทที่ 5 ศึกษาถึงสภาพการณ์เกี่ยวกับภาวะการผลิตและการค้าชาทั้งในต่างประเทศและภายในประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาแนวโน้มของตลาดชาในอนาคต และบทที่ 6 เป็นการสรุปและกล่าวถึงปัญหาและข้อเสนอแนะบางประการจากการศึกษา

วิธีดำเนินการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลทั้งจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ และมีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการสอบถามผู้ประกอบการและเจ้าของโรงงานผลิตชาในท้องที่ต่าง ๆ ได้แก่ อำเภอคอยสะเก็ด อำเภอฝาง และอำเภอแมแตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นท้องที่ที่มีการทำสวนชาแบบเก่ามากที่สุด ส่วนการทำสวนชาแบบใหม่ ข้อมูลได้จากการสอบถาม บริษัท ชารวมิ่ง จำกัด และบัญชาการ 04 (บก.04) ซึ่งเป็นผู้ทำสวนชาแบบใหม่ นอกจากนี้ได้เข้าสังเกตการณ์ผลิตชาใบ และชาผงจากโรงงานผู้ผลิตในท้องที่ต่าง ๆ ข้างต้นด้วย โดยได้ออกสำรวจระหว่างเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน 2523 ซึ่งเป็นช่วงปลายฤดูการเก็บชา จึงได้ข้อมูลของปี พ.ศ. 2523 ที่ค่อนข้างสมบูรณ์

ในการสำรวจข้อมูลนี้ ผู้วิจัยประสบปัญหาการที่ผู้ประกอบการไม่สามารถจำตัวเลขเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายและผลผลิตในการทำสวนชาได้ ตลอดจนไม่สามารถบอกเนื้อที่ในสวนชาได้ เนื่องจากเป็นพื้นที่บนภูเขา จึงต้องอาศัยการกะประมาณตัวเลขในบางกรณี

2. ข้อมูลทุติยภูมิ ได้จากการศึกษาค้นคว้า เอกสารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้แก่ กองวิจัยเศรษฐกิจ-สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานเกษตรภาคเหนือ กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ องค์การคลังสินค้า กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ กรมศุขการ สมาคมผู้ผลิตใบชา และคนควาจากวารสาร และบทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุดต่าง ๆ เช่น สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุด FAO เป็นต้น นอกจากนี้ได้สอบถามและขอรายละเอียดเพิ่มเติมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของข้างตน

จากข้อมูลทั้ง 2 แหล่งที่รวบรวมได้แล้วนำมาวิเคราะห์หาต้นทุนการปลูกชา และการผลิตชาใบ และชาผง แล้วสรุปผลจากการศึกษา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. จากการได้ทราบถึงขั้นตอนการปลูกชา ต้นทุนการเพาะปลูกชา ผลตอบแทนที่จะได้รับ ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จะเป็นแนวทางที่จะส่งเสริมขยายการปลูก เพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนการผลิต เพื่อให้ชาเป็นพืชเศรษฐกิจและการเมืองตามเป้าหมายของรัฐบาล

2. จากการได้ทราบถึงกรรมวิธีการผลิต ต้นทุนการผลิตชาใบและชาผง ผลตอบแทนที่ได้รับ และปัญหาที่เกิดขึ้น จะเป็นแนวทางที่จะนำไปปรับปรุงอุตสาหกรรมผลิตชาในประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า สามารถผลิตชาให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน และต้นทุนการผลิตต่ำลง เพื่อเป็นการลดการขาดดุลการค้าในที่สุด

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย